

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 11, 2021 | 25.11.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.11.21](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.11.21)

УДК 336.2; 336.227.3

*Г. О. Шамборовський,
д. е. н., доцент, професор кафедри міжнародних економічних відносин,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ВИДИ І ФУНКЦІЇ БІЗНЕС-СХЕМ ТА БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ В ОФШОРНИХ ЮРИСДИКЦІЯХ

*G. Shamborovskyi
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of International Economic Relations, Ivan Franko National University of Lviv*

TYPES AND FUNCTIONS OF BUSINESS SCHEMES AND BANKING OPERATIONS IN OFFSHORE JURISDICTIONS

Офшорне підприємництво займає вагомую частку у глобальній економіці, а офшорні фінансові операції набувають неабиякої популярності у середовищі великого бізнесу. У світі спостерігається значне збільшення обсягів зовнішньої торгівлі та інвестицій за посередництвом офшорних юрисдикцій. Зважаючи на активне застосування офшорних бізнес-схем та банківських рахунків юридичними та фізичними особами у різних країнах світу, дослідження видів та функцій такої діяльності є особливо актуальними. В статті висвітлено теоретичні основи офшорного підприємництва та наведено практичні офшорні схеми експортно-імпортних операцій. Охарактеризовано види та характеристики використання офшорних компаній та банківських рахунків. Перелічено переваги ведення зовнішньої торгівлі через посередництво офшорних компаній та розміщення коштів в офшорних банках. Вказано механізм виведення фінансових активів через трасти та поповнення статутних фондів офшорних компаній. Зазначені негативні наслідки офшоризації національної економіки, зокрема, регулярне уникнення оподаткування доходів та зростаючий відплив фінансових активів.

Offshore entrepreneurship plays a significant role in the global economy and the offshore financial transactions are gaining popularity among the large businesses. The world is experiencing a significant increase in the foreign trade and investment through offshore jurisdictions. The research on the types and functions of such activities in the terms of active usage of offshore business schemes and banks by legal entities and individuals in the different countries are particularly relevant. The article highlights the theoretical foundations of offshore entrepreneurship and presents practical offshore schemes of the export-import operations. The types and characteristics of the usage of offshore companies and bank accounts are described. The advantages of conducting foreign trade through the mediation of offshore companies and placement of funds in offshore banks are listed. The mechanism of withdrawal of financial assets through trusts and replenishment of statutory funds of offshore companies is indicated. The negative consequences of the offshoring of the national economy, in particular, the regular avoidance of income taxation and the growing outflow of financial assets have been identified. High-profile investigative journalism and official

statistics prove it. According to various estimates, offshores store from 30 to 70 trillion USD. However, in conditions of sharp competition in world markets, the usage of offshore schemes and operations acquires new goals and objectives. Nowadays, offshore business is a very effective tool for stabilizing payments, regulating the prices of the export-import contracts, self-financing, selling copyrights, leasing equipment, hiring staff, supplying toll raw materials, buying real estate abroad, etc. It is appropriate to use the opportunities of offshore companies and banks in such conditions. The theoretical provisions and examples of offshore schemes and offshore bank accounts allow to understand the essence and mechanisms of tax optimization and preservation of finances and property not only for big business owners and influential officials, but also entrepreneurs who form and implement principles of strategic management and marketing, care about efficiency their activities as well.

Ключові слова: офшорні юрисдикції; офшорні торговельні схеми; офшорні банківські рахунки; офшорний банкінг; реінвойсинг; Документи Пандори.

Keywords: offshore jurisdictions; offshore trading schemes; offshore bank accounts; offshore banking; invoicing; Pandora's Papers.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економіки одним з найефективніших механізмів оптимізації оподаткування підприємницької діяльності та фінансових доходів є використання офшорних компаній та банків. В наш час, застосування офшорних схем набуло глобального виміру. У багатьох країнах світу, у тому числі й Україні, офшоризація бізнесу (офшорне підприємництво) є популярним методом збільшення прибутків та збереження капіталу.

Нещодавнє журналістське розслідування офшоризації міжнародного бізнесу, відоме як «Документи Пандори», викриває де і яким чином «багаті світу» приховують свої гроші та активи від влади, своїх кредиторів та громадськості, використовуючи мережу юристів та фінансових установ, які забезпечують фінансову таємницю. Викриття ґрунтується на 11,9 млн фінансових документах, які потрапили до Міжнародного консорціуму журналістів-розслідувачів (*International Consortium of Investigative Journalists, ICIJ*), який, у свою чергу, поділився ними з партнерськими ЗМІ, такими як *The Washington Post* і *The Guardian*. У документах Пандори значиться, що РФ, Велика Британія, Аргентина, Китай і Бразилія є країнами з найбільшими частками бенефіціарних власників офшорних компаній та банківських рахунків [1].

Нагадаємо, що офшорною зоною, або офшорною юрисдикцією, вважають територію, в якій законодавчо встановлено право компаній, що ведуть іноземні фінансово-економічні операції не сплачувати податки на прибуток. За таких умов, доречно знати та використовувати можливості офшорних компаній та банківських рахунків не лише представниками великого бізнесу та недобросовісними чиновниками, але й будь-яким юридичним чи фізичними особами, які займаються міжнародним бізнесом, інвестиціями, незалежною професійною діяльністю тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових публікацій, присвячених питанням офшорних юрисдикцій, тенденціям офшорного підприємництва, аналізу впливу офшорних схем та банківських операцій, можемо виділити праці таких вітчизняних і зарубіжних учених, як В. Бак, О. Слюсаренко [16], О. Лебідь, В. Гаркуша [19], О. Чеберяко [20], Ю. Григорьева [2] та ін. Очевидно, результати досліджень зазначеної проблематики є вагомими, однак зростаюча динаміка офшорного підприємництва та обсяги залучення фінансових капіталів у цю сферу світової економіки зумовлюють актуальність нових наукових розвідок та публікацій.

Мета дослідження – аналіз головних підходів до класифікації офшорних схем і банківських рахунків, систематизація головних функцій та оцінка їхнього впливу на доходи національного бюджету.

Вклад основного матеріалу. Головними чинниками застосування офшорних схем та банківських операцій є: політичні ризики, недовіра до правлячої влади, недоліки національної фінансової системи, слабкий розвиток податкового та валютного регулювання в країні, неточності у формулюваннях валютного законодавства; високе оподаткування; відмінності в підходах до розуміння ролі офшорних зон; слабка захищеність кордонів держави, що сприяє зростанню ввезення контрабанди та цінних паперів; загальний високий рівень криміналізації господарської діяльності та корупції в країні; високий рівень ефективності легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом або шляхом операцій з зовнішньоекономічної діяльності для офіційного управління ними або передачі в спадщину (за допомогою, наприклад, офшорних трастів); слабкий рівень розвитку приватного підприємництва [2, с. 24].

Таким чином, актуальність офшорного підприємництва зростає в країнах, де високий рівень корупції, недружніх злиттів і поглинань (рейдерства), нестабільні національні валюти. У цих країнах офшоризація є звичайним явищем до якого залучені як підприємці, так і державні чиновники.

Навпаки, у розвинутих країнах світу, наприклад, США відбувається процес деофшоризації, де у 2010 р. прийняли Закон про податкову звітність по закордонних країнах, який вимагає від іноземних фінансових організацій надавати детальну інформацію про рух коштів платників податків США в Службу внутрішніх доходів США [3]. Однак, насправді, цей закон не вирішує проблему впливу американських коштів в офшорні юрисдикції. *ICIJ* визначив понад 700 компаній пов'язаними зі США [1].

У таблиці 1 наведено сфери використання та характеристику офшорного підприємництва.

Таблиця 1.
Можливості використання офшорних компаній

Сфера використання	Характеристика
Торговельна діяльність (постачальник при імпорті, покупець при експорті)	В офшорній зоні реєструють торгові компанії та відкривають банківські рахунки. Оплата вартості експортованих товарів чи послуг, в тому числі прибуток, надходить до офшорних структур. При імпорті можливе маніпулювання трансфертною ціною-завищення або заниження (з метою уникнення податку на прибуток або мит). Офшорна компанія дозволяє знизити також і валютні ризики, здійснює закупівлі для всієї групи компаній з подальшим перепродажем за трансфертними цінами іншим підприємствам
Інвестиційна діяльність	В офшорних юрисдикціях створюються інвестиційні компанії, що здійснюють вкладення коштів у всіх країнах світу. У багатьох офшорних юрисдикціях відсутні або вкрай низькі податки на капітал. У деяких офшорних юрисдикціях існують особливі пільги для окремих інвестиційних інститутів (наприклад, на Британських Віргінських островах – сприятливе законодавство про взаємні фонди)
Банківська діяльність	Низькі податки і менш жорсткий банківський нагляд дозволяють створювати в офшорах банківські установи, які часто є філіями великих банків
Страхова діяльність і перестраховування	Деякі офшори забезпечують кращі умови для страхових компаній. Можливе також переведення прибутків за кордон через перестраховування у власній офшорній страховій компанії
Судновласницька діяльність	Легкість реєстрації суден в «зручних реєстрах» і низькі податки на доходи дозволяють створювати в офшорах спеціалізовані судновласницькі компанії
Мета використання	Характеристика
Лізинг	В офшорі створюється лізингова компанія. Вона передає в лізинг обладнання основної компанії. В результаті лізингові платежі концентруються за кордоном, а також включаються в собівартість основної компанії і зменшують податок на прибуток
Факторинг	Офшорна компанія купує зобов'язання основної компанії у високоподатковій юрисдикції і тим самим переводить прибуток в юрисдикцію з низьким рівнем оподаткування
Підрядні послуги	Офшорна компанія може бути підрядником або консультантом, якому переводиться оплата послуг в офшор, в результаті чого зростає собівартість у високоподатковій юрисдикції. Прикладом є консалтинг, маркетинг, юридичні, транспортні послуги
Приховування інформації	Офшорна компанія може використовуватися для здійснення конкретної угоди, наприклад, участі в приватизаційному конкурсі з метою подальшого «перепродажу» реальним учасникам угоди
Володіння інтелектуальною власністю	Офшорна компанія може бути власником інтелектуальної власності і укласти з компаніями ліцензійні або франчайзингові угоди

Джерело: авторська розробка

Очевидно, що для обслуговування офшорної компанії потрібні банки. Більшість банків ліцензованих у межах неофшорних юрисдикцій відмовляють офшорним компаніям у відкритті рахунків через недовіру і підозру у відмиванні коштів з боку останніх. Тому, зазвичай, офшорні компанії обслуговують офшорні банки. Разом з тим, провідні європейські банки розміщують у «податкових гаванях» (офшорних зонах) близько 20 млрд євро щорічно, що еквівалентно 14 % їх загального прибутку [4].

У таблиці 2 наведено сферу використання та характеристику офшорних банківських рахунків.

Таблиця 2.
Можливості використання офшорних банківських рахунків

Сфера використання	Характеристика
Інвестиційний рахунок	Завдяки інвестиційними рахунками клієнти отримують можливість примножувати свої активи не на кілька відсотків, а на набагато більш вагомій сумі. Інвестиційний рахунок може управлятися безпосередньо клієнтів і використовуватися для торгівлі на біржі, для покупки акцій. Також інвестиційними офшорними рахунками можуть управляти спеціально найняті менеджери, посередники, брокери та ін.
Ощадний (накопичувальний) рахунок	Депозитний рахунок дозволяє накопичувати вільні гроші і отримувати за них відсотки. В іноземних банках відсоткова ставка може бути вище, ніж в рідній країні. Деякі банки пропонують як термінові, так і безстрокові депозити. Є пропозиції, коли відсоток нараховується навіть для активного рахунку.
Мерчант-рахунок	Вид корпоративного рахунку, який дозволяє приймати платежі онлайн. Найчастіше мова йде про прийом пластикових карт в режимі онлайн. Вимагає більше перевірок і опису бізнесу.
Розрахунковий (операційний)	Цей вид рахунків використовується для прийому оплати від клієнтів, отримання зарплати, для витрат на повсякденні потреби і для оплати бізнес-витрат. Для цих рахунків частіше за все не існує обмежень по вхідних і вихідних платежів, за їх розміром.

Джерело: авторська розробка

Коротко розглянемо офшорні схеми імпорту та експорту товарів та послуг (на прикладі України).

При імпорті офшорну компанію використовує як посередника між реальним постачальником товарів і послуг та компанією-імпортером. Торгівля ведеться через офшорного посередника, а вартість імпорту регулюється у вигляді реінвойсингу – завищення вартості товару (рис. 1).

Імпортер завищує ціну (1500 грн) і продає продукт офшорній компанії, офшор перепродає продукт покупцю за ціною $1100 + \text{мито} + \text{ПДВ} = 1830$ грн. У випадку такої самої відпускної ціни, покупець отримує кінцеву ціну – 1950 грн. Очевидно, що офшорна схема дозволяє знизити ціну і акумулювати кошти на офшорному банківському рахунку.

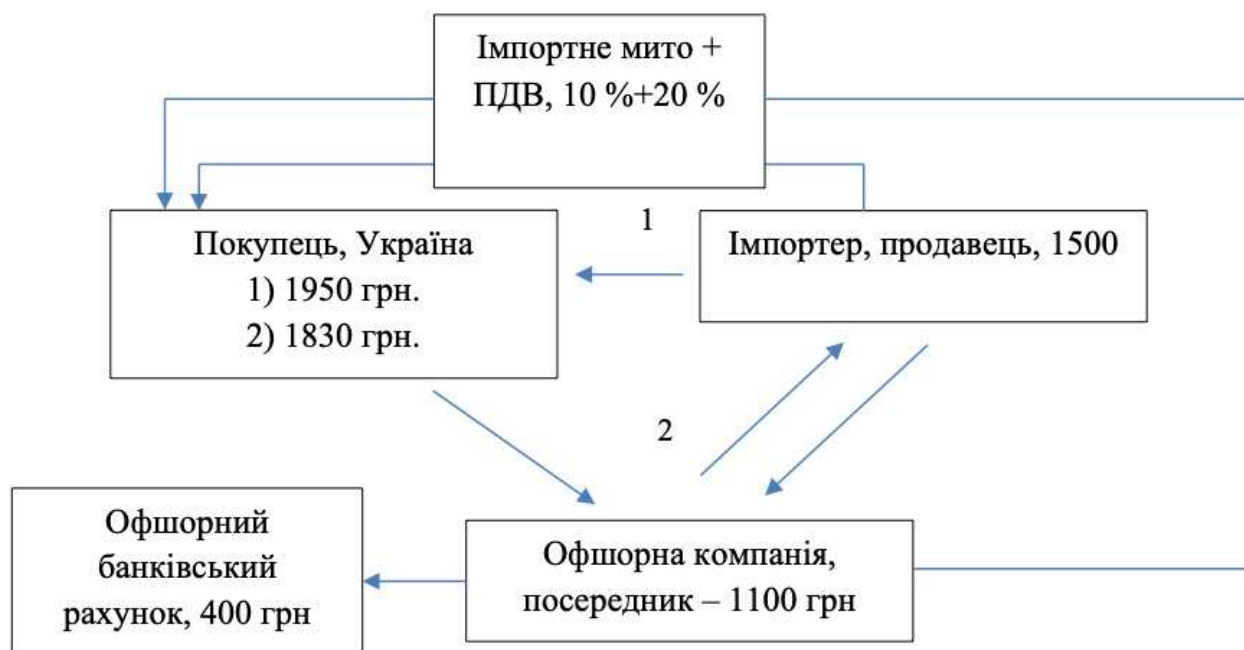

Рис. 1. Імпортна офшорна схема

Джерело: складено на основі [5]

При експорті офшорна компанія купує експортований товар за найнижчою ціною (реінвойсинг), а потім перепродає цей товар кінцевому покупцю вже за ринковою ціною, залишаючи у себе неоподатковуваний прибуток. Товар фізично переміщається безпосередньо від покупця до продавця, проте фінансові потоки проходять через рахунок офшорної компанії.

На рис. 2 зображено два варіанти експорту поварів та послуг: 1 – продаж безпосередньо споживачу за ціною 1500 грн., і відповідна, сплата податку на прибуток у сумі 90 грн. та 2 – продаж через офшорну фірму

(дочірню, підконтрольну, партнерську тощо) за ціною 1100 грн. з наступним перепродажем кінцевому споживачу за ціною 1500 грн. У другому випадку сплата податку на прибуток складе лише 18 грн. Крім цього, 400 грн. опиняться на офшорному рахунку, подалі від фіскального моніторингу державних органів країни реєстрації виробника.

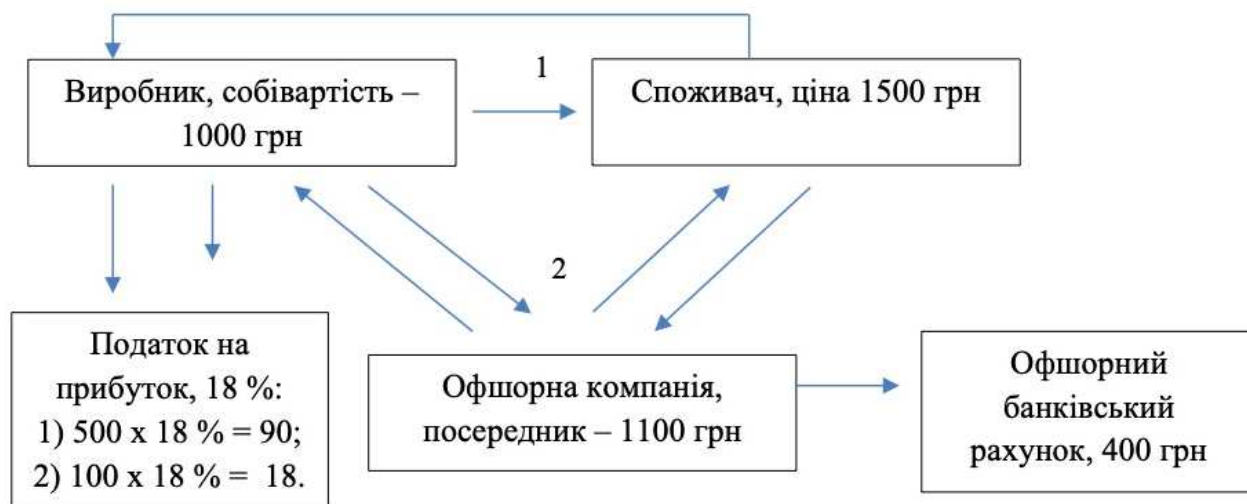

Рис. 2. Експортна офшорна схема
Джерело: складено на основі [6]

Практична користь від використання таких схем полягає у різних варіантах оптимізації українською компанією податку на прибуток, ПДВ і платежів, пов'язаних з митницею [7].

Результати дослідження, проведеного на замовлення Європейського парламенту від 24 вересня 2018 р., засвідчили, що у 2015-2017 рр. найпоширенішою українською експортною позицією з використанням реінвойсингу (експорт за ціною нижчою за ринкову) була залізна руда (експорт залізної руди з України був мінімум на 20 % недооцінений). Крім цього, ця схема застосовувалася щодо експорту продуктів сільського господарства. В цей час, переміщення прибутків за кордон до низькоподаткових юрисдикцій коштував Україні приблизно 3 млрд євро на рік. Недонадходження податків до бюджету України щороку сягає 750 млн євро (близько 22 млрд грн) [8].

Згідно даних *YouControl*, до офшорів переважно збували зернові культури, чорні метали та різноманітні жири й олії, загалом, 57 % «офшорного експорту» [9]. Головні товарні позиції, які прямували у офшори у 2015-2018 рр., це: олія, кукурудза, соя, металопрокат та руди [10].

У 2017 р. понад 60 % експортних операцій проходили через офшорні юрисдикції [11]. Можемо стверджувати, що сучасний рівень офшоризації українського експорту лише зростає через збільшення обсягів виробництва, особливо, у галузі сільського господарства («культури зернові та зернобобові»: жовтень 2017 р. – 421622,1 тис. ц. та жовтень 2021 р. – 480529,7 тис. ц., зростання на 14 %) та зменшення довіри до влади [12, 13].

Для виведення коштів з країн їхнього отримання в офшори та уникнення національного оподаткування існує декілька схем. Найпростішою формою, яку в тому числі використовують українські підприємці, є поповнення статутного капіталу офшорної компанії. Разом з тим, будь-яке зарахування коштів на офшорні рахунки звільняє їхніх власників від сплати податків в країні їхнього отримання.

Деяко складнішою схемою уникнення оподаткування є застосування схем із залученням трастів. Анонімність і поділ засновника, вигодонабувачів та піклувальників роблять траст зручним механізмом для ухилення від податків. Так, піклувальник в багатьох країнах-офшорах не зобов'язаний повідомляти про доходи трасту податкову інспекцію країни, в якій проживають бенефіціари. Ці ж особливості трасту використовуються і для відмивання грошей. Інший спосіб ухилення від податків за допомогою трасту можливий у випадку прогресивного прибуткового податку, коли дохід формально належить трасту (у багатьох країнах ця лазівка закрита, і ставка податку для трасту дуже висока). Також передача майна через траст звільняє бенефіціарів від сплати податку на спадкування, який існує практично у всіх країнах, що застосовують трасти [14].

В свою чергу, офшорний банкінг надає низку можливостей, які передбачають страхування від недбалості та безвідповідальності національних фінансових систем. Наведемо кілька переваг наявності рахунку в офшорному банку:

1) Офшорні банки мають вищу ліквідність. Деякі офшорні приватні банки володіють 100 % ліквідності, це означає, що вони утримують усі свої активи на рахунках і не видають гроші вкладників у борг.

2) Диверсифікація портфелю довгострокових заощаджень. Можливість уникнути національних політичних чи економічних криз.

3) Стабільність офшорних банківських систем.

4) Вищі відсоткові ставки на вклади в офшорному банку. Наприклад, у Німеччині та Японії – від'ємні відсотки, в цей час, банки в Індії можуть надавати понад 6-7 %, на довготермінові депозити понад 18 %, а в Грузії – ставки 6 % та на довготермінові депозити 14 %.

5) Вища прибутковість у глобальних інвестиційних фондах. Офшорні іноземні рахунки надають ширший доступ до банківських та фінансових послуг, які зазвичай недоступні вітчизняним банкам.

6) Валютна диверсифікація. Деякі офшорні банки дозволяють використовувати більше десяти різних валют, щоб активи не були прив'язані до однієї країни та коливань її валюти.

7) Захист активів від недобросовісних судових позовів та шахрайства.

8) Вищі рівні банківської конфіденційності [15].

Крім цього, як зазначають В. Бак та О. Слюсаренко, офшорний банк може емітувати чеки (в іноземній валюті), за допомогою яких, наприклад, в Україні можна організувати схему законного одержання готівкової валюти і гривень. Він може відкрити в українському банку кореспондентський рахунок (привілей, що недоступний простим компаніям), за допомогою якого, крім особливих фінансових операцій, можна швидко організувати платежі (офшорний банк матиме коррахунок у вашому банку й інших банках, у т. ч. іноземних, з якими здійснюють розрахунки). Якщо бізнес зосереджено в одній-двох країнах, але він пов'язаний з операціями на великі суми, то офшорний банк теж може виявитися корисним. На базі офшорного банку можна організувати надання для клієнтів в Україні унікальної послуги: видача кредитів під заставу грошей, експортованих раніше за кордон. Підприємець отримує можливість працювати на капіталі, який вивезли, при цьому не заявляючи його як свій в Україні і не сплачуючи податків за його «повернення». Становий депозит розміщують в офшорному банку, де гарантують його повну конфіденційність [16, с. 64].

Згідно даних таблиці 3, офшорний бізнес в Україні має чималий обсяг і національний бюджет щорічно недотримує податкових надходжень у розмірі 20-40 млрд грн. З-поміж інших видів уникнення оподаткування, офшорні схеми займають третє місце, після контрабанди та недеklarованих заробітних плат. Якщо підсумувати усі податкові втрати, то внаслідок ухилення сплати податків, держава недоотримає 14-27 % очікуваних доходів (1267,4 млрд грн., бюджет, 2022 р) [17].

Таблиця 3.
Схеми уникнення оподаткування в Україні, млрд грн, 2019 р.

	Обсяги	Втрати
«Сірий імпорт» Контрабанда	226-320	68-96
Зарплати в «конвертах»	58-231	24-94
Офшорні схеми	130-220	23-40
Тіньовий ринок оренди с/г землі	19-69	8-27
Контрафакт	40-60	11,5-16
«Скрутки»	120-180	20-30
Конвертаційні центри	60-90	15-25
ФОП замість найму	23-58	4-10
Інші схеми		6,3-7,6
Разом	676-1228 (27,04-49,12 млрд дол. США)	179,8-345,6 (7,2-13,8 млрд дол. США)

Джерело: складено згідно [18]

Серед причин відтоку капіталу з України О. Лебідь та В. Гаркуша виділили такі: непрозорість банківської системи високий рівень корупції, політичні ризики, недосконалість законодавства та судової системи для стягнення проблемної заборгованості тощо [19].

Зазначимо, що Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» передбачено, що обов'язковому фінансовому моніторингу підлягають фінансові операції, що мають ознаки переказу грошових ресурсів на анонімний (номерний) рахунок за кордон і надходження коштів з анонімного (номерного) рахунку з-за кордону, а також переказ коштів на рахунок, відкритий у фінансовій установі в країні, що зарахована Кабінетом Міністрів України до переліку офшорних зон.

Характерно, щодо деяких держав не вживається термін «офшор», але при цьому вони мають лояльне податкове законодавство, це – Кіпр, Гібралтар, Гонконг, Люксембург, Ліхтенштейн, Уругвай та інші. Також О. Чеберяко вказує на те, що в офіційному переліку КМУ юрисдикцій, які визнані офшорними зонами немає таких країн, як Кіпр, Гонконг та Швейцарія, з якими укладено договори щодо уникнення подвійного оподаткування. Це свідчить про опосередковану участь представників влади в прихованому виведенні капіталу через офшорні зони [20].

У випадку, коли підприємець в Україні націлений не на «відмивання коштів» чи ухилення від податків, а досягнення ефективності власного бізнесу та легального забезпечення конкурентних переваг, доречним стає використання офшорної юрисдикції або країни з відповідним законодавством. Важливо пам'ятати, що іноземна компанія для імпорту в Україну не повинна перебувати у списку офшорних зон, затвердженому КМУ, щоб не виникало додаткового оподаткування.

Вважають, що найбільш сприятливі країни для податкової оптимізації в Україні це: Велика Британія, Гонконг, Данія, Ірландія, Кіпр, Маврикій, Мальта, Нова Зеландія, ОАЕ, Панама, Сінгапур, США. Таким чином, акумульований в офшорі прибуток можна: реінвестувати в Україну (внесок до статутного фонду, надання

процентної позички, придбання активів); вкласти в активи за кордоном; використовувати для оплати праці співробітників (перераховуючи зарплату на анонімні чи іменні картки, випущені іноземним банком); отримувати кошти через банкомат в Україні та використовувати на особисті потреби [22].

Висновки. Не зважаючи на критику офшорного підприємництва та банкінгу з боку національних урядів і намагання їхнього регулювання міжнародними організаціями, популярність офшорних схем та операцій у різних країнах світу не зменшується, а в окремих випадках – зростає. Доказом цього є резонансні журналістські розслідування та офіційна статистика. Згідно різних оцінок в офшорах зберігається від 30 до 70 трлн дол. США. Тому говорити про відсутність проблеми ухилення сплати податків та рівність можливостей економічних суб'єктів та власників капіталу – недоречно. Навпаки, заможні люди, все частіше використовують офшорні юрисдикції з метою забезпечення прибутків та збереження капіталу. Разом з тим, умовах гострої конкуренції на світових ринках, використання офшорних схем та операцій набуває нових цілей та завдань. В наш час, офшорний бізнес є доволі ефективним інструментом стабілізації виплат, регулювання цін експортно-імпорتنих контрактів, самофінансування, продажу авторських прав, передачі обладнання в лізинг, найму персоналу, поставок давальницької сировини, купівлі нерухомості за кордоном тощо. Зважаючи на цю тенденцію, доречно використовувати можливості офшорних компаній та банків. Наведені теоретичні положення та приклади офшорних схем та офшорних банківських рахунків дозволяють зрозуміти суть та механізми податкової оптимізації та збереження фінансів і майна не лише для власників великого бізнесу та впливових чиновників, але й підприємців, які формують та впроваджують принципи стратегічного менеджменту та маркетингу або дбають про ефективність своєї діяльності.

Література.

1. Pandora Papers: An offshore data tsunami. ICIJ. URL: <https://www.icij.org/investigations/pandora-papers/about-pandora-papers-leak-dataset/> (дата звернення: 15.11.2021).
2. Григорьева Ю. П. Деофшоризация в системе внешнеэкономических интересов Российской Федерации : дис. ... канд. эконом. наук: 08.00.14 / Государственный университет управления. Москва, 2016. 169 с. URL: https://guu.ru/files/dissertations/2016/06/grigoreva_yu_p/dissertation.pdf (дата звернення: 15.11.2021).
3. Foreign Account Tax Compliance Act. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_Account_Tax_Compliance_Act (дата звернення: 15.11.2021).
4. Європейські банки зберігають у офшорах до 20 млрд євро щороку. Фінансовий клуб. URL: <https://finclub.net/ua/news/banky-yes-shchorichno-zberihaiut-u-ofshorakh-do-20-mlrd-ievro.html> (дата звернення: 15.11.2021).
5. Оптимізація податків при імпорті. Finance Business Service. URL: <https://fbs-tax.com/uk/tax-planning/import-scheme/> (дата звернення: 15.11.2021).
6. Офшорна схема експорту. Finance Business Service. URL: <https://fbs-tax.com/uk/tax-planning/export-scheme/> (дата звернення: 15.11.2021).
7. Іваненко В. Переказ коштів з офшорів: чому варто задуматися про свої офшорні інвестиції. Finance Business Service. URL: <https://fbs-tax.com/uk/mediacenter/blog-uk/transfer-of-money-from-offshore-companies-why-should-you-think-about-your-offshore-investments/> (дата звернення: 15.11.2021).
8. Spiegel: Україна втрачає мільярди через податкові схеми. Deutsche Welle. URL: <https://p.dw.com/p/35MaU> (дата звернення: 15.11.2021).
9. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/унікнення оподаткування в Україні: нові виклики. Київ, 2020. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2020/09/CASE_Tax-avoidance.pdf (дата звернення: 15.11.2021).
10. Євстигнєєва О., Красовський Б., Насрідінов Р. Скільки Україна втрачає в офшорах. Цензор.НЕТ. URL: <https://biz.censor.net/r3110782> (дата звернення: 15.11.2021).
11. 60 % експортних операцій проходять через офшори – ДФС. Українська правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/10/19/630267/>
12. Обсяг виробництва, урожайність та зібрана площа сільськогосподарських культур за їх видами по регіонах. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2021/sg/ovuzpsg/Arh_ovuzpsg_2021_u.html
13. Початок нового політичного року: довіра до соціальних інститутів (липень 2020 р.). Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napiamky/sotsiologichni-doslidzhennia/pochatok-novogo-politychnogo-roku-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-lypen-2020r> (дата звернення: 15.11.2021).
14. Довірча власність. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Довірча_власність (дата звернення: 15.11.2021).
15. How to Open an Offshore Bank Account Legally in a Overseas Bank. Offshore Protection. URL: <https://www.offshore-protection.com/open-offshore-bank-account> (дата звернення: 15.11.2021).
16. Бак В., Слюсаренко О. Регулювання функціонування офшорних юрисдикцій. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2020. № 2 (52). с 60-67. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/mizhnarod_52_2020.pdf (дата звернення: 15.11.2021).

17. Бюджет-2022 повністю пройшов перше читання. Економіка 24. URL: https://economy.24tv.ua/byudzhets-2022-ukrayina-osnovni-tsilfri-tekst-proyektu-byudzhetu_n1736385 (дата звернення: 15.11.2021).
18. Відмивання доходів від податкових злочинів. Державна служба фінансового моніторингу України. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/Типолог%20ДФМУ/Typology%202020.pdf> (дата звернення: 15.11.2021).
19. Лебідь О. В., Гаркуша В. О. Особливості діяльності офшорних зон та їх роль у системі світових фінансових центрів. Бізнес Інформ. 2019. №11. С. 290-296. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2019&abstract=2019_11_0_290_296 (дата звернення: 15.11.2021).
20. Чеберяко О. В. Сутність офшорної фінансової діяльності та її вплив на економіку України. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2014. Вип. 118 (2). 46-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2014_118%282%29_7 (дата звернення: 15.11.2021).
21. Оффшорные схемы. Втрама Group. URL: <https://bramagroup.com.ua/services/offshornye-shemy> (дата звернення: 15.11.2021).

References.

1. ICIJ (2021), “Pandora Papers: An offshore data tsunami”, available at: <https://www.icij.org/investigations/pandora-papers/about-pandora-papers-leak-dataset/> (Accessed 15 November 2021).
2. Grigorieva, Yu. P. (2016), “Deoffshorization. in the system of the external economic interests of the Russian Federation”, Abstract of Ph.D. dissertation, Global economy, State University of Management. Moscow, Russian Federation, available at: https://guu.ru/files/dissertations/2016/06/grigoreva_yu_p/dissertation.pdf (Accessed 15 November 2021).
3. Wikipedia (2021), “Foreign Account Tax Compliance Act”, available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Foreign_Account_Tax_Compliance_Act (Accessed 15 November 2021).
4. Financial club (2021), “European banks store up to 20 billion euros offshore every year”, available at: <https://finclub.net/ua/news/banky-yes-shchorichno-zberihaiut-u-offshorakh-do-20-mlrd-ievro.htm> (Accessed 15 November 2021).
5. Finance Business Service (2021), “Import tax optimization”, available at: <https://fbs-tax.com/uk/tax-planning/import-scheme/> (Accessed 15 November 2021).
6. Finance Business Service (2021), “Offshore export scheme”, available at: <https://fbs-tax.com/uk/tax-planning/export-scheme/> (Accessed 15 November 2021).
7. Ivanenko, V. (2018), “Transfer of Money from Offshore Companies: Why You Should Think about Your Offshore Investments”, *Finance Business Service*, available at: <https://fbs-tax.com/uk/mediacenter/blog-uk/transfer-of-money-from-offshore-companies-why-should-you-think-about-your-offshore-investments/> (Accessed 15 November 2021).
8. Deutsche Welle (2018), “Spiegel: Ukraine is losing billions through tax schemes”, available at: <https://p.dw.com/p/35MaU> (Accessed 15 November 2021).
9. Dubrovsky, V., Cherkashin, V., Hetman, O. (2020) “Comparative analysis of the fiscal effect from the use of tax evasion / avoidance instruments in Ukraine: new challenges”, Kyiv, available at: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2020/09/CASE_Tax-avoidance.pdf (Accessed 15 November 2021).
10. Evstigneeva, O., Krasovsky, B., Nasridinov, R. (2019), “How much Ukraine loses offshore”, *Cenzor.net*, available at: <https://biz.cenzor.net/r3110782> (Accessed 15 November 2021).
11. Ukrainian Pravda (2017), 60 % of export transactions go through offshore – SFS, available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/10/19/630267/> (Accessed 15 November 2021).
12. The State Statistics Service of Ukraine (2021), “Production volume, yield and harvested area of crops by their types by region”, available at: https://ukrstat.org/en/operativ/operativ2021/sg/ovuzpsg/Arh_ovuzpsg_2021_u.html (Accessed 15 November 2021).
13. Ukrainian Centre for Economic and Political Studies named after Olexander Razumkov (2020), “The beginning of a new political year: trust in social institutions (July 2020)”, available at: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/pochatok-novogo-politychnogo-roku-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-lypen-2020r> (Accessed 15 November 2021).
14. Wikipedia (2021), “Trust law”, available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Довірча_власність (Accessed 15 November 2021).
15. Offshore Protection (2021), “How to Open an Offshore Bank Account Legally in a Overseas Bank”, available at: <https://www.offshore-protection.com/open-offshore-bank-account> (Accessed 15 November 2021).
16. Bak, V. and Slyusarenko, O. (2020), “Regulation of offshore jurisdictions”, *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, vol. 2 (52). pp. 60-67, available at: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/mizhnarod_52_2020.pdf (Accessed 15 November 2021).
17. Economy 24. (2021), “The 2022 budget has passed the first reading”, available at: https://economy.24tv.ua/byudzhets-2022-ukrayina-osnovni-tsilfri-tekst-proyektu-byudzhetu_n1736385 (Accessed 15 November 2021).

18. The State Financial Monitoring Service of Ukraine (2020), "Money laundering from tax crimes", available at: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/Типолог%20ДСФМУ/Typology%202020.pdf> (Accessed 15 November 2021).
19. Lebid, O.V and Garkusha, V. O. (2019), "Features of offshore zones and their role in the system of global financial centers", *Business Inform*, vol. 11, pp. 290-296, available at: https://www.business-inform.net/article/?year=2019&abstract=2019_11_0_290_296 (Accessed 15 November 2021).
20. Cheberyako, O. V. (2014), "The essence of offshore financial activities and its impact on the economy of Ukraine". *Actual Problems of International Relations*, vol. 118 (2). pp. 46-59. available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2014_118%282%29__7 (Accessed 15 November 2021).
21. Brama Group (2021), "Offshore schemes", available at: <https://bramagroup.com.ua/services/offshornye-shemy> (Accessed 15 November 2021).

Стаття надійшла до редакції 20.11.2021 р.